

Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи Національного банку України»
Кафедра банківської справи

НАУКОВА РОБОТА

на тему:

УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ
РЕСУРСНОЇ БАЗИ

Виконали: студенти ІV курсу

Марченко Тетяна

Брунько Дар'я

Керівник наукової роботи:

к.е.н., доц. Євченко Н.Г.

Суми – 2011

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ.....	5
1.1 Ліквідність банку як економічна категорія та фактори, що на неї впливають.....	5
1.2 Методичне забезпечення управління ліквідністю банку.....	9
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РЕСУРСНОЇ БАЗИ НА ЛІКВІДНІСТЬ БАНКУ.....	14
2.1 Ресурсна база як основний фактор впливу на ліквідність банку.....	14
2.2 Методика оцінки ризику ліквідності банку в умовах нестабільної ресурсної бази.....	19
ВИСНОВКИ	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	27

ВСТУП

Банківська ліквідність є важливим об'єктом управління центральних банків усіх країн світу. Це, насамперед, пов'язано з тією роллю, яку вони відіграють у функціонуванні банківської системи і забезпеченні проведення монетарної політики. Саме оптимальний рівень банківської ліквідності є передумовою ефективного виконання своїх функцій як окремим банком, так і банківською системою в цілому, так як він зумовлює їх фінансову стійкість, надійність та конкурентоспроможність.

Водночас недостатня чи надлишкова ліквідність справляє негативний вплив, який має різноманітні прояви на мікро- та макрорівні. Отже, ефективне управління ліквідністю є необхідною умовою забезпечення безперебійної роботи банку, оптимального розподілу і використання банківських ресурсів. Основною метою управління ліквідністю є забезпечення достатнього рівня ліквідності при одночасній максимізації дохідності банку.

Дослідження проблем управління ліквідністю банку набуло доволі широкого розповсюдження в економічній літературі. Так, свій вклад в розробку та уточнення даної категорії і методів управління нею внесли такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти, як О.В. Васюренко, А.П. Вожжов, Н.І. Гребеник, О.І. Барановський, О.Д. Вовчак, А.О. Єпіфанов, С.М. Козьменко, О.І. Лаврушин, І.В. Волошин, Г.Т. Карчева, Дж. Синкі, П. Роуз та багато інших.

Незважаючи на значні успіхи у дослідженні даної тематики, на даний час залишаються недостатньо дослідженими методи та інструменти управління ліквідністю у взаємозв'язку із формуванням та управлінням ресурсною базою банку.

В зв'язку з цим метою даної наукової роботи є дослідження теоретичних та практичних аспектів управління ліквідністю банку з урахуванням впливу ресурсної бази.

Об'єкт дослідження: ліквідність банку та фактори, що на неї впливають.

Предмет дослідження: методи та інструменти управління ліквідністю банку.

Досягнення поставленої мети зумовлює вирішення наступних завдань:

- дослідити сутність категорії «ліквідність банку»;
- узагальнити основні фактори, які впливають на ліквідність банку;
- провести аналіз нормативів ліквідності банків України;
- розглянути методи та стратегії управління ліквідністю банку;
- дослідити вплив ресурсної бази на ліквідність банку;
- розробити методичку оцінки ризику ліквідності банку в умовах нестабільної ресурсної бази

Під час написання наукової роботи були використані такі методи, як статистичний (при дослідженні систем управління ліквідністю та аналізі рівня ліквідності банків України), графічний та метод групувань, що дають змогу провести поглиблений аналіз предмета дослідження та графічно представити отримані результати, аналізу та синтезу (при обробці опрацьованої інформації).

Теоретико-інформаційну базу роботи становлять чинні законодавчі та нормативні акти, що регулюють діяльність банків; наукові праці вітчизняних і зарубіжних економістів, посібники, монографії та інші фахові друковані видання, статистичні дані.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ

1.1. Ліквідність банку як економічна категорія та фактори, що на неї впливають

Проблема підтримки ліквідності фінансово-кредитних інститутів завжди стояла досить гостро і відноситься до найактуальніших питань сьогодення. Запорукою ефективності функціонування банківської установи є адекватність її рівня ліквідності, так як даний показник є однією з найважливіших системних та динамічних характеристик банку.

Історично дефініція «ліквідність» походить від латинського терміну *Liquidus* (рідкий, текучий), що в буквальному сенсі означає легкість перетворення товарно-матеріальних цінностей у грошові кошти, їх реалізації та продажу [1]. В Україну даний термін прийшов з німецької мови на початку ХХ століття і використовувався в банківській практиці. В той час поняття «ліквідність» пов'язувалося з можливістю активів швидко та легко мобілізуватися [2].

На сьогодні немає єдиної точки зору щодо визначення даного поняття, особливо якщо порівнювати підходи до трактування ліквідності банку серед вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. Узагальнивши вивчену літературу ми виділили наступні трактування поняття «ліквідність», які відображені в додатку А.

Вітчизняні економісти пов'язують поняття ліквідності перш за все з виконанням зобов'язань банком за пасивом, а в міжнародній банківській справі зосереджується увага не на причинах виникнення потреби в грошових коштах, а на постійному доступі до джерел ліквідності.

Отже, ліквідність банку – це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами

виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання кредитів, інші витрати).

Існує два підходи до трактування поняття ліквідність, а саме ліквідність як потік та ліквідність як запас. Ліквідність як запас базується на визначенні рівня спроможності банку виконувати взяті на себе зобов'язання перед клієнтами у конкретний момент часу через зміну структури активів за допомогою зростання частки високоліквідних статей.

Ліквідність як потік розглядається з точки зору зміни в часі, що припускає оцінку можливості банку в межах визначеного проміжку часу змінювати рівень ліквідності за допомогою ефективного управління окремими статтями активів і пасивів, залучення додаткових коштів, підвищення фінансової стійкості банку шляхом зростання доходів.

Вітчизняні вчені-економісти не мають спільної точки зору щодо виділення факторів, які впливають на ліквідність банку. Проаналізувавши економічну літературу ми розробили власну класифікацію факторів впливу на ліквідність банку, представлену на рисунку 1.1.

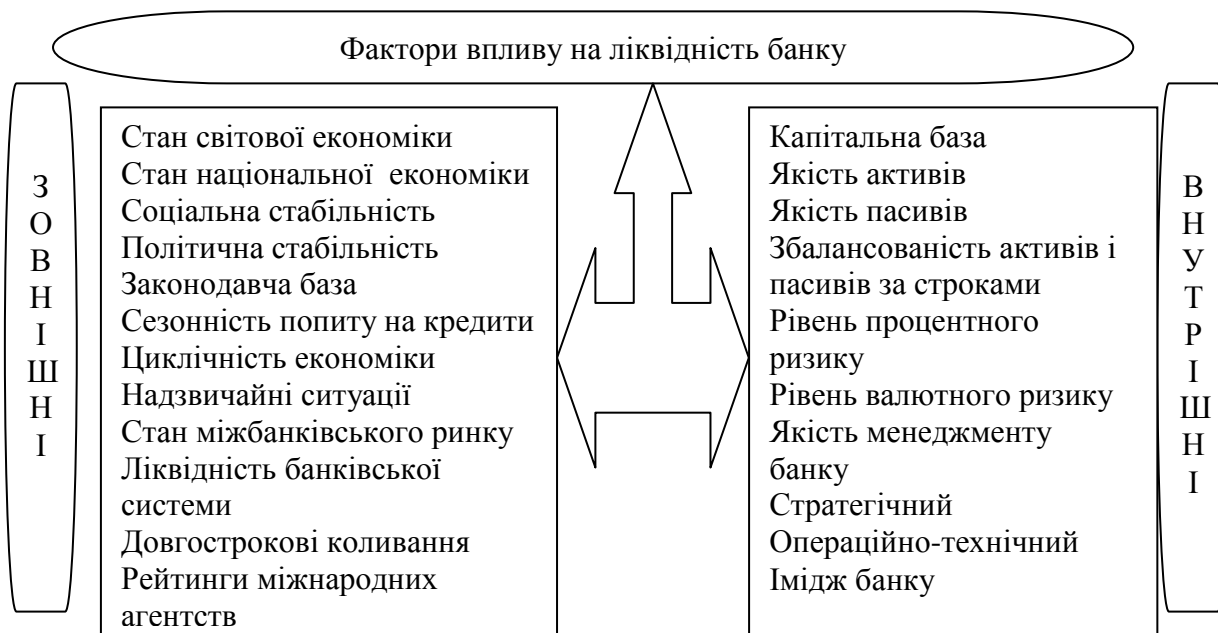

Рисунок 1.1 – Класифікація факторів, що впливають на ліквідність банку

Отже, на ліквідність банку впливає велика кількість факторів, як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Під зовнішніми ми розуміємо ті фактори, виникнення яких напряму не залежить від діяльності банківської установи, а внутрішні залежать від індивідуальних особливостей банку. Лише за умови врахування всіх можливих факторів можна досягнути необхідного рівня ліквідності, а відповідно платоспроможності й фінансової стійкості банківської установи.

Необхідно зазначити, що згідно з нормативно-правовою базою України, виділяють такі три види ліквідності, як миттєва, поточна та короткострокова, за допомогою розрахунку нормативів яких Національний банк України регулює діяльність банків.

Для того, щоб проаналізувати рівень ліквідності банківської системи, розглянемо динаміку нормативів ліквідності за 2006-2011 рр.

Спочатку розглянемо норматив миттєвої ліквідності банку. Його значення має бути не меншим 20% (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Динаміка нормативу миттєвої ліквідності протягом 2006-2011 рр. (станом на кінець року)

На основі даного рисунку можна зробити висновок, що протягом аналізованого періоду значення показника є вищим від норми і коливається в межах 53,6-64,45%.

Що стосується поточної ліквідності, то її нормативне значення – не менше 40%. Проводячи аналіз ми виявили, що її поточне значення суттєво перевищує нормативне приблизно у 1,8 разів та коливається у межах 70,19-75,31 (рис. 1.3).

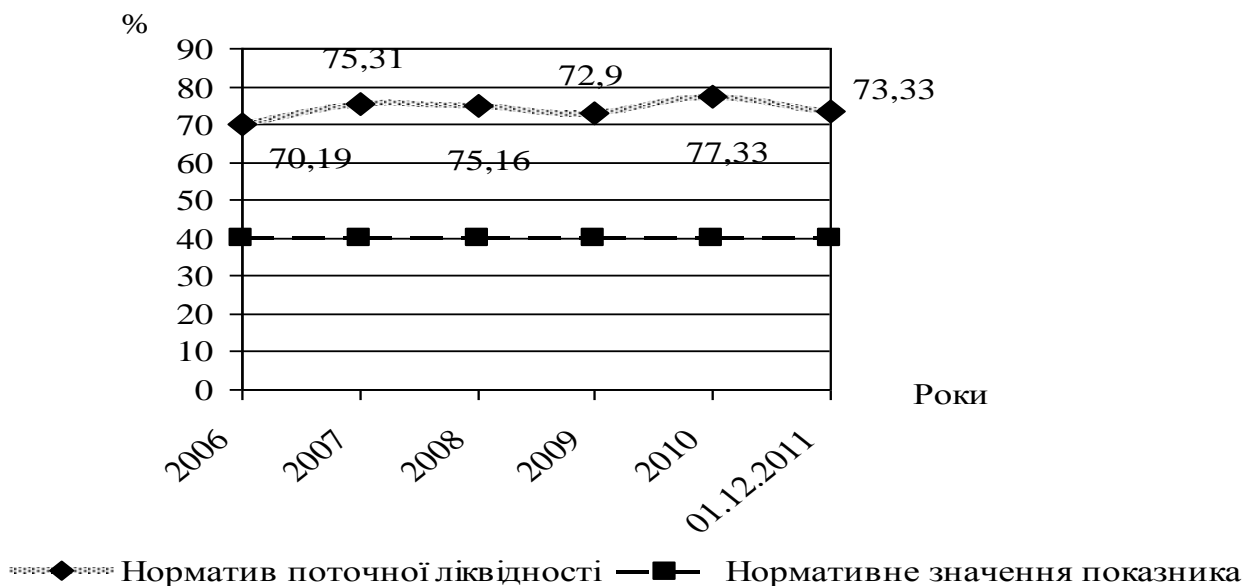

Рисунок 1.3 – Динаміка нормативу поточної ліквідності протягом 2006-2011 рр. (станом на кінець року)

Що стосується нормативу короткострокової ліквідності, то його значення має бути не меншим 60%. Проаналізувавши рис. 1.4, можна зробити висновок, що протягом 2006-2009 рр. даний норматив не виконувався.

Рисунок 1.4 – Динаміка нормативу короткострокової ліквідності протягом 2006-2011 рр. (станом на кінець року)

Лише в 2010 році відбулося стрімке зростання показника короткострокової ліквідності, тобто значення стало в 1,5 рази більшим за нормативне.

Таким чином, проаналізувавши показники ліквідності банків України та загальноекономічну ситуацію, можна зробити висновок, що сьогодні спостерігається надлишок ліквідності в комерційних банках України. Тобто, має місце ситуація, яка виникла в результаті того, що банки, бажаючи підвищити рівень своєї ліквідності у 2010-2011 рр. залучили на свої рахунки значні обсяги грошових коштів і тим самим зменшили свій прибуток, так як в цей період кредитування майже не відбувалося. В майбутньому це може викликати значну проблему неплатоспроможності банків, незважаючи на високий рівень їх ліквідності.

1.2 Методичне забезпечення управління ліквідністю банку

Процес управління ліквідністю банку повинен полягати в гнучкому поєднанні двох протилежних вимог, а саме прибутковості та дотримання норм ліквідності. Також тут чітко прослідковується фактор невизначеності, так як керівництво банку ніколи не зможе зі стовідсотковою впевненістю передбачити, коли саме і в яких масштабах виникне проблема ліквідності.

Мета управління ліквідністю полягає в постійному забезпеченні необхідного рівня ліквідності комерційного банку за мінімальних витрат.

Сьогодні менеджери повинні вирішувати наступні задачі, так звані функції управління ліквідністю банку, зображені на рисунку 1.5 [20].

Для того, щоб система управління була дійсно ефективною вона постійно повинна забезпечувати необхідний рівень ліквідності за умови мінімальних витрат.

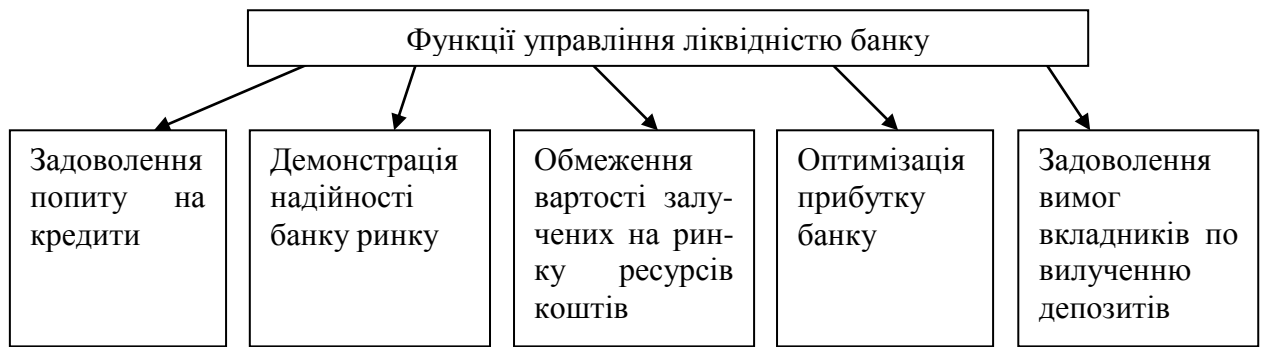

Рисунок 1.5 – Функції управління ліквідністю банку

Проаналізувавши дану схему варто зробити висновок, що лише за умови виконання всіх задач та функцій управління ліквідністю банку можливо досягнути ефективного функціонування банківської установи.

Саме через це існує широкий асортимент різноманітних моделей, теорій, методів та стратегій управління ліквідністю.

На сучасному етапі виділяють три загальні підходи (напрями) управління ліквідністю комерційного банку, в рамках яких існують конкретні методи (рис. 1.6) [21, 22, 7]

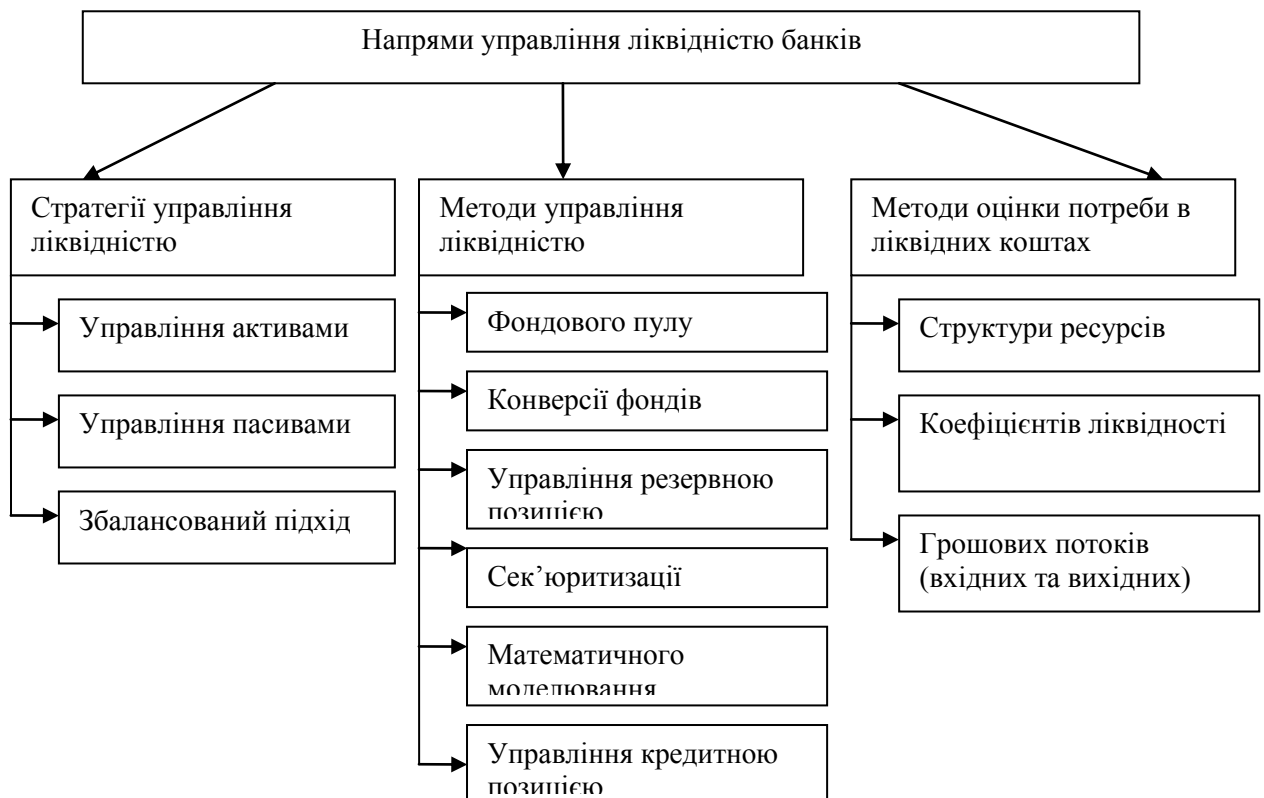

Рисунок 1.6 – Напрями управління ліквідністю банку

На нашу думку найефективнішою є стратегія збалансованого підходу, так як використовуючи її банк має змогу дотримуватись необхідного рівня ліквідності при отриманні високого доходу.

Тепер перейдемо до методів управління ліквідністю.

Метод фондового пулу полягає в тому, що всі надходження банку являють собою єдиний пул, який не диференціюється за джерелами фінансування. Згідно з даним методом визначаються ті ресурси та їх розмір, які будуть зберігатися в ліквідній формі, а ті ресурси, які залишилися – інвестуються в працюючі активи без врахування строків залучення. Таким чином, банківські ресурси використовуються лише для високодохідних активних операцій, при цьому не враховуються джерела надходження коштів.

Метод конверсії фондів припускає диференціацію норм резервування за видами пасивів, а також визначення основних напрямків розміщення різних видів ресурсів. Наприклад депозити населення використовувати лише для надання відповідних кредитів і т. д. При цьому дотримується відповідність між активами та пасивами за строками та обсягами. Використання цього методу дозволяє значно зменшити ризик ліквідності, але на практиці його провадження у чистому вигляді, на жаль, є дуже складним процесом.

У випадку використання методу управління резервною позицією не формуються заздалегідь резерви ліквідності, а залучені ресурси розміщуються в менш ліквідні активи, які є дохідними. Прогнозується кількість фондів на випадок потреби в ресурсах. Дані фонди є можливість купити на грошовому ринку. Цей метод найбільш ризиковий і в той же час найбільш дохідний. У разі дострокового вилучення депозитів виникає ризик ліквідності і банк втрачає значну частину коштів.

Згідно з методом сек'юритизації грошові кошти вкладаються в цінні папери. Цей метод є найефективнішим та найперспективнішим, так як він одночасно вирішує задачі фінансування та інвестування. Але, на жаль, в Україні він не набув поширення у зв'язку зі слабким розвитком фондового ринку та недосконалістю законодавства у галузі цінних паперів.

Що стосується методу управління кредитною позицією, то він набув поширення на Заході, але зовсім не використовується в Україні. Його суть – врахування обсягів коштів, які вивільняються з кредитних вкладень в тому випадку, якщо не поновлювати кредити. Спиратися потрібно на термінові активи та реалізовувати діючі кредити. Недолік полягає в тому, що використання даного методу враховує лише кредитну діяльність банку, залишаючи осторонь інші активні та пасивні операції, а також джерела виникнення активів.

В якості висновку можна сказати, що кожен банк самостійно обирає для себе метод управління ліквідністю в залежності від своїх індивідуальних особливостей.

З методами управління ліквідністю нерозривно пов'язані підходи до оцінки потреб у ліквідних коштах.

Метод структури коштів чітко пов'язаний з управлінням активами і пасивами банку згідно з принципами методу фондового пулу. При використанні даного методу джерела депозитів та інших коштів банку поділяються на категорії, визначені за рівнем ймовірності їхнього вилучення з бізнесу банку. Даний метод надає детальну інформацію про стан та структуру пасивів, але в той же час немає єдиного підходу до класифікації пасивів.

Наступним є метод коефіцієнтів, який найбільше підходить для управління ресурсами згідно з методом конверсії фондів. Незважаючи на те, що повну оцінку ліквідності в такий спосіб одержати дуже складно, наглядовими органами більшості країн встановлюються нормативні значення різних коефіцієнтів ліквідності, які банках необхідно підтримувати на встановленому законодавчо рівні. В Україні – це нормативи ліквідності Н4, Н5 та Н6, які встановлює Національний банк України. Що стосується світового досвіду, то в основному для оцінки потреб у ліквідних коштах використовують коефіцієнти миттєвої, загальної, поточної, довгострокової та генеральної ліквідності. Саме такий набір показників дає змогу більш точно оцінити проблему ліквідності банку і можливо навіть попередити її.

Наступний метод – це метод грошових потоків, або метод джерел і використання коштів. Він полягає у визначенні співвідношення вхідних та вихідних грошових потоків та розривів ліквідності. Перевагою даного методу є те, що він дає можливість оцінити потреби в ліквідних коштах на довгострокову перспективу, але в той же час існує складність в прогнозуванні грошових потоків та оцінки факторів, що на них впливають.

В результаті аналізу викладеного матеріалу варто зробити висновок, що в чистому вигляді дані методи не є ефективними, але для кожної окремої ситуації використовується окремий метод. Знову ж таки вибір залежить від індивідуальних особливостей банку.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РЕСУРСНОЇ БАЗИ НА ЛІКВІДНІСТЬ БАНКУ

2.1 Ресурсна база як основний фактор впливу на ліквідність банку

Характеризуючи чинники впливу на ліквідність окремо варто виділити ресурсну базу банку. Нині формування ресурсної бази комерційних банків є одним із найважливіших завдань для забезпечення економічного зростання. Обсяг фінансових ресурсів визначає їхній попит на фінансовому ринку й безпосередньо впливає на розмір процентних ставок як за пасивними, так і за активними операціями.

Формування ресурсної бази банку визначається його депозитною політикою.

Під депозитною політикою розуміють стратегію і тактику банку щодо проблеми розвитку банківської системи в сучасних умовах в частині організації депозитного процесу з метою забезпечення його ліквідності. Підґрунтям для розробки депозитної політики повинно бути отримання прибутку та збереження на достатньому рівні ліквідності банку.

Меморандум закріплює напрямки депозитної політики, виходячи з цілей, завдань банку, визначених у його статуті: отримання максимального прибутку при збереженні ліквідності. Призначення меморандуму депозитної політики полягає у встановленні граничних розмірів депозитних ресурсів, їх місця в ресурсах банку та засобах їх залучення.

З метою забезпечення необхідної структури, обсягу і рівня витрат за депозитними зобов'язаннями банківський менеджмент застосовує різні методи управління залученими коштами – цінові та нецінові. В умовах конкурентної боротьби в банківській сфері належну увагу необхідно приділяти саме неціновим методам управління, оскільки підвищення депозитних ставок має обмеження і застосовування цього методу управління не завжди можливе.

Ліквідність банку залежить, насамперед, від стабільності ресурсної бази. Тому постійний аналіз ресурсної бази банку з погляду стабільності та ймовірності зняття клієнтами коштів зі своїх рахунків розглядається як необхідний етап процесу управління банківською ліквідністю.

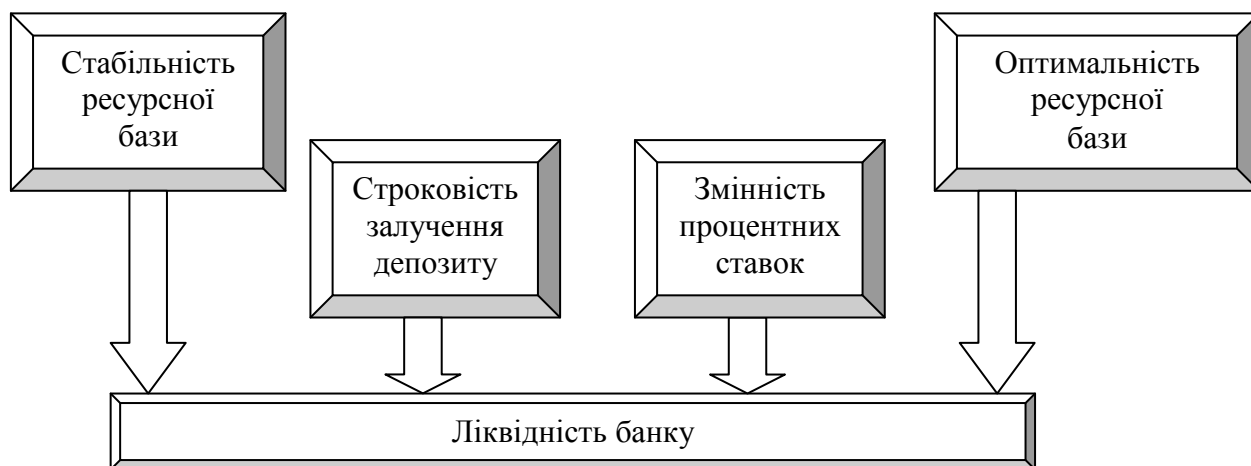

Рисунок 2.1 – Вплив ресурсної бази на ліквідність банку

Якість депозитної політики є важливим фактором, що визначає ліквідність банку. Критерієм якості депозитів є їх стабільність. Що більша частка стабільних депозитів, то вища ліквідність, тоді ресурси не покидають банк. Усі науковці і практики відмічають, що строкові і ощадні депозити є найстійкішою частиною депозитних ресурсів, вони дозволяють здійснювати кредитування на більш тривалі строки і під вищі відсотки. Однак строкові депозити повинні бути диференційовані відносно різних груп клієнтів. Частка великих депозитів визначає стабільність ресурсної бази, оскільки вплив дострокового вилучення депозиту на ресурсну базу зростає зі збільшенням його розмірів. Підвищення частки великих депозитів знижує стабільність ресурсної бази банку. Збільшення стабільності депозитів знижує потребу банку в ліквідних активах.

З метою підтримки ліквідності необхідна оптимізація депозитної політики банку. Дослідники виділяють загальні критерії оптимальності депозитної політики:

- зв'язок депозитних, кредитних та інших операцій банку між собою для підтримки його стабільності, надійності, фінансової стійкості;
- диверсифікація ресурсів банку;
- сегментування депозитного портфеля (за клієнтами, послугами, ринками);
- диференційований підхід до різних груп клієнтів;
- конкурентоспроможність депозитних продуктів тощо.

Тобто, підсумовуючи вищесказане можна наголошувати на тому, що обов'язковою умовою проведення депозитних операцій є принцип ліквідності. Гнучка депозитна політика, яка враховує терміни й умови залучення коштів, має ґрунтуватися на підтримці ліквідності. Зумовлено це тим, що розміри і структура пасивів банку визначають його можливості щодо проведення активних операцій. У свою чергу, характер активних операцій, попит на них і з боку клієнтів банку потребують формування адекватної ресурсної підтримки. При такому підході первинну роль відіграють структура й розміри ресурсів банку, в тому числі депозитних.

В період 2009 – 2011 років можна спостерігати збільшення депозитних коштів (рис. 2.1). У 2010 та 2011 роках нарощенню депозитної бази посприяло поступове відновлення економічного зростання, стабільна динаміка валютного курсу та підвищенням довіри до банків.

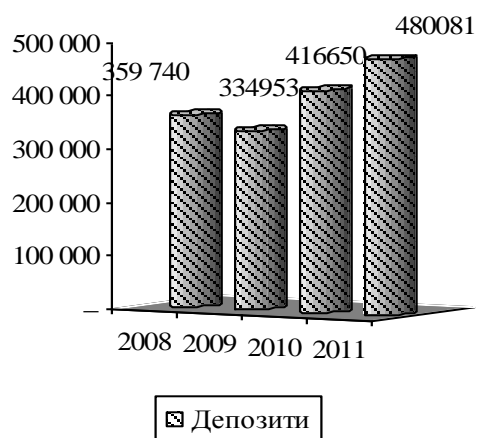

Рисунок 2.1 – Динаміка обсягу депозитних ресурсів протягом 2008 – 2011 років

В цілому можна говорити, що кошти домашніх господарств є основною часткою депозитів, залучених банками, і тому вони забезпечили основний приріст депозитів (рис. 2.2).

Рисунок 2.2 – Депозити за секторами економіки протягом 2008-2011 років

Протягом останніх двох років покращилась ситуація із коштами нефінансових корпорацій, протилежна ситуація спостерігалась за депозитами сектору загальнодержавного управління.

Відплив депозитів у 2009 році відбувся в основному за рахунок скорочення коштів у національній валюті (рис. 2.3).

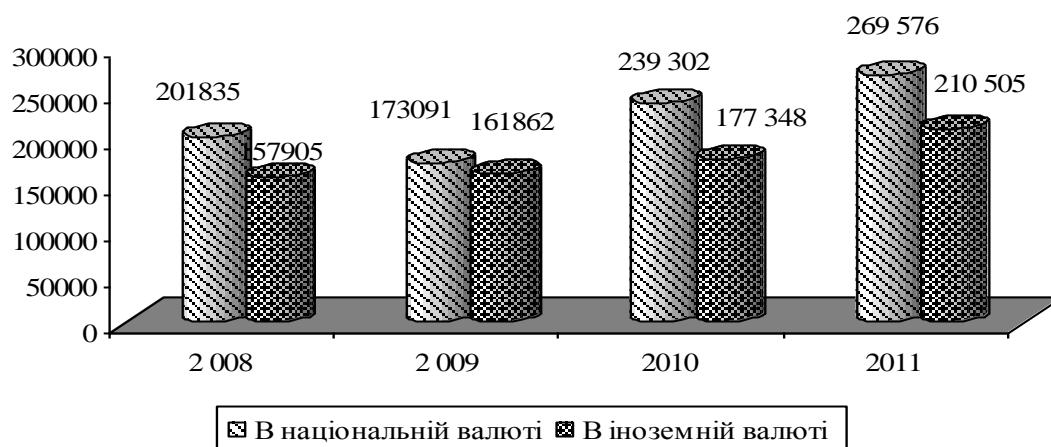

Рисунок 2.3 – Обсяги депозитів у розрізі валют в період 2008-2011 року

Депозити в іноземній валюті зросли по причині зниження курсу гривні до іноземних валют, при чому у валютах номінації їх обсяг зменшився.

В 2010 році ситуація змінюється, тут можна спостерігати поступове збільшення депозитів національної валюти, проте на даний момент спостерігається нестабільність національних депозитів (рис. 2.4).

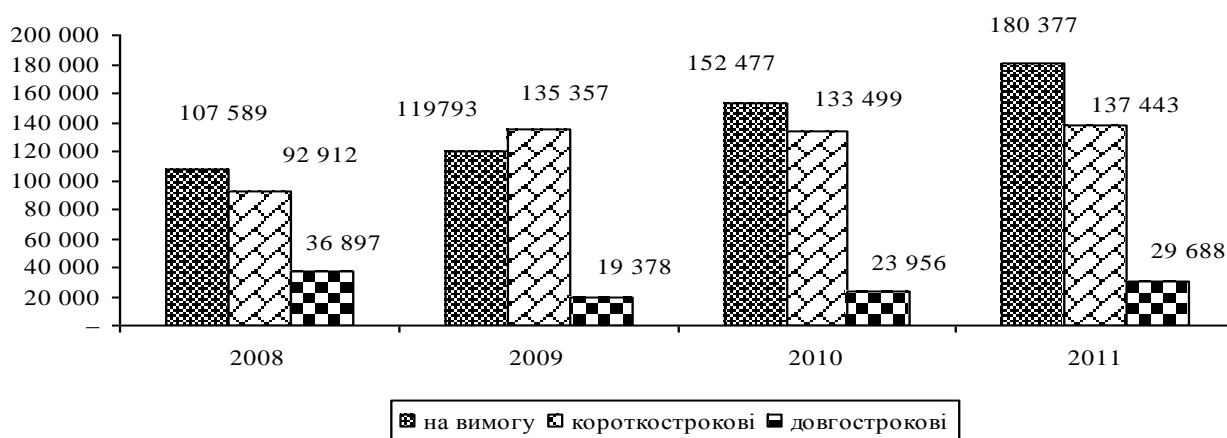

Рисунок 2.4 – Обсяг депозитів за строками їх розміщення протягом 2008-2011 років

Процентна політика інших банків в умовах достатньої ліквідності була спрямована на нарощування обсягів довгострокових депозитів. За 2010 рік можна побачити тенденцію до зменшення короткострокових депозитів та збільшення показників довгострокових депозитів та депозитів до запитання [].

В 2011 році немає чіткої тенденції процентних ставок, тут можна спостерігати спочатку зменшення, потім незначне збільшення, спад, а потім підйом (рис. 2.5).

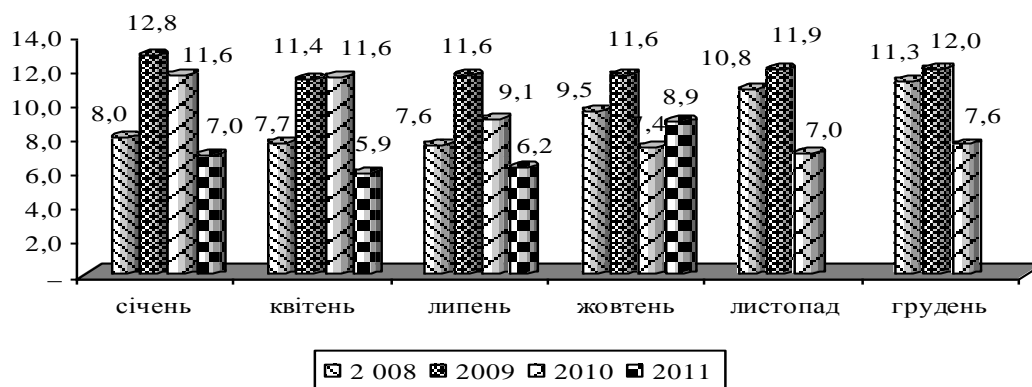

Рисунок 2.5 – Процентні ставки за депозитами в період 2008-2011 років

Таким чином, можна стверджувати, що після невизначеності на ринку депозитів, коли середні ставки не мали чіткого напрямку, в цілому зберігаючи динаміку до зниження, в серпні наступила певна стабільність.

2.2 Методика оцінки ризику ліквідності банку в умовах нестабільної ресурсної бази

Ресурсна база по своїй фінансовій природі є нестійкою. Ця нестійкість пов'язана з тим, що до складу ресурсної бази включаються кошти клієнтів на вимогу: списання і надходження яких є випадковими подіями. Поточне управління активами і пасивами зазвичай пов'язане не з усією ресурсною базою, а лише з її окремою частиною – з вільними ресурсами, які відповідають залишкам на рахунках. Очевидно, що вільні ресурси банку є також нестійкими.

Чи можуть такі традиційні методи контролю ліквідності, як коефіцієнтний аналіз та аналіз активів і пасивів за строками погашення враховувати мінливість ресурсної бази банків?

Національним банком України встановлено три коефіцієнти ліквідності, яких необхідно дотримуватись. До них необхідно додати вимогу формування обов'язкових резервів, які також контролюють здатність банку своєчасно проводити розрахунки.

Економічні нормативи ліквідності і формування обов'язкових резервів розраховують як середньоарифметичні за звітний період. Тому коефіцієнти ліквідності не можуть враховувати мінливість (волатильність) активів і пасивів, пов'язану з тим, що залишки на рахунках змінюються день у день.

Зупинимося на оцінці ризику ліквідності за допомогою аналізу активів і пасивів за строками погашення. Аналіз строків погашення оцінює позицію ліквідності як різницю обсягів активів і пасивів з термінами погашення, що належать до певного періоду. Так для періоду погашення "до запитання" ризик

ліквідності існує лише тоді, коли активи до запитання менше пасивів до запитання. Як тільки банк починає використовувати клієнтські кошти, він одразу ж відкриває себе ризику ліквідності, пов'язаного з можливим відтоком коштів.

До переваг аналізу строків погашення можна віднести можливість прогнозу майбутніх балансів, позицій ліквідності і коррахунку. Основним недоліком цього методу є те, що аналіз активів і пасивів за строками погашення не враховує мінливість коштів до запитання. Аналіз строків погашення фіксує обсяг коштів до запитання на дату складання прогнозів. Цей обсяг відносно свого середнього значення може бути як завищеним, так і заниженим. В результаті ризик ліквідності може бути так само, як занижений, так і завищений.

Наприклад, при закритій (нульовій) позиції ліквідності стан коррахунку банку дебетовий і ризик ліквідності відсутній. У разі, коли банк використовує клієнтські кошти, наприклад, для фінансування операції кредитування і, таким чином, відкрив коротку позицію ліквідності, він наражається на ризик ліквідності. Щоденний ризик ліквідності банку може бути охарактеризований наступними імовірнісними показниками:

- найбільшою кількістю днів овердрафту коррахунку протягом усього періоду розміщення кредиту;
- максимальним обсягом залучення коштів протягом одного дня. Відмітимо, що цей обсяг контролює доступність ресурсів на ринку міжбанківських кредитів. Він має бути менше або дорівнювати тому обсягу міжбанківських кредитів, який банк може легко залучити на ринку (виходячи з обсягу встановлених та невикористаних лімітів або з максимального обсягу залучення за попередні періоди);
- максимальними витратами на залучення міжбанківських кредитів за увесь період розміщення кредиту.

У даній роботі пропонується методика оцінки ризику ліквідності, що враховує мінливість ресурсної бази банку. Запропонована методика дозволяє

визначити наведені вище показники ліквідності і загальний фінансовий результат операції кредитування.

Методика базується на аналізі активів і пасивів за строками погашення, який доповнений технологією врахування мінливості ресурсної бази, що ґрунтується на припущенні, що мінливість ресурсної бази в майбутньому буде подібною до її поведінки у минулому. Вважається, що випадкові зміни ресурсної бази підпорядковуються закону нормального розподілу. Непрямим обґрунтуванням цього припущення є те, що платежі, які проходять через поточні рахунки клієнтів, є незалежними, а їх кількість – достатньо великою. Тоді мірою мінливості ресурсної бази в майбутньому може бути стандартне відхилення ресурсної бази у минулому.

У методиці розглядаються граничні характеристики підтримки ліквідності банку, відповідні найгіршому випадку, який може виникнути з обраним рівнем довіри (зазвичай 95%). Для рівня довіри 95% теоретично непередбачені події можуть виникнути один раз в двадцять днів. У цьому запропонована методика відповідає відомому підходу Value - at - Risk. При цьому величиною value at risk є витрати на підтримку ліквідності протягом усього терміну розміщення або ліквідні витрати.

Вхідними даними для розрахунків є:

- основні статистичні характеристики ресурсної бази банку, а саме:
 - середній обсяг ресурсної бази;
 - стандартне відхилення;
- рівень довіри (95%);
- обсяг розміщеного кредиту;
- термін розміщення;
- обсяг резервування.

Результатами розрахунку є граничні імовірнісні характеристики ліквідності банку і прибутковості операції кредитування :

- найбільший термін втрати ліквідності банком за увесь період розміщення кредиту;

- максимальний денний обсяг залучення міжбанківських кредитів для покриття дефіциту коштів;
- найбільші витрати на залучення міжбанківського кредиту при прогнозованій ставці залучення;
- загальний результат від операції кредитування з урахуванням ліквідних витрат.

Практичне застосування запропонованої методики полягає в наступному:

- Управлінська інформація. Інформація про ризик ліквідності є складовою частиною загальної управлінської інформації про ризики банку.
- Управління вільними ресурсами. Методика є інструментом для професійного управління вільними ресурсами банку. Використовуючи її, керівництво банку може приймати ефективніші рішення, які обґрунтовані розрахунками. Раціональне використання вільних ресурсів банку досягається шляхом розміщення ресурсів в більших, ніж зазвичай, обсягах, а при сприятливій ринковій кон'юктурі і на триваліші, ніж зазвичай, терміни. При цьому ризики ліквідності і ліквідні витрати залишаються контрольованими.
- Встановлення лімітів. Запропонована методика встановлює кількісний зв'язок між операційними лімітами і ризиком ліквідності.
- Регуляторні функції. Методика забезпечує прийняття управлінських рішень з урахуванням вимог економічних нормативів і формування обов'язкових резервів. Вона може бути використана для аналізу фінансового стану банків органами банківського нагляду.
- Оцінка ефективності управління вільними ресурсами банку.
- Дистанційний аналіз ліквідності банків-контрагентів. Методика дозволяє оцінити стан ліквідності банку-контрагента за відповідний період часу.

ВИСНОВКИ

На основі проведеної роботи варто зазначити, що ліквідність банку є одним з головних і навіть ключових понять у діяльності банківської установи. Також відмічаємо, що сьогодні немає єдиної точки зору щодо визначення даного поняття, особливо якщо порівнювати підходи до трактування ліквідності банку серед вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, так як вітчизняні економісти пов'язують поняття ліквідності перш за все з виконанням зобов'язань банком за пасивом, а в міжнародній банківській справі зосереджується увага не на причинах виникнення потреби в грошових коштах, а на постійному доступі до джерел ліквідності.

На основі проаналізованої літератури нами була розроблена власна класифікація факторів впливу на ліквідність банківської установи, а також охарактеризована ресурсна база банку як один з основних чинників впливу.

Також нами були виділені сучасні проблеми банківської системи, які активно впливають на процес управління ліквідністю комерційного банку, проведено порівняння між тенденціями, які виникли під час кризи і сучасними.

З метою визначення рівня ліквідності банків України ми проаналізували динаміку дотримання економічних нормативів банківськими установами і зробили висновок, що сьогодні в Україні має місце надлишок ліквідності, що може в майбутньому викликати появу так званих фінансових пірамід, які є повністю ліквідними, але неплатоспроможними.

Маючи на меті вдосконалення системи оцінки рівня ліквідності банку, ми розробили власний інструментарій ефективно оцінки на основі фінансових коефіцієнтів, запозичених від інших країн з розвинутою ринковою економікою та зі внесенням поправок відповідно до рекомендацій Базельського комітету.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А1 – Підходи до трактування поняття «ліквідність» різними авторами

Автор	Зміст поняття
Фінансово-економічний словник	«Ліквідність банку – це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх зобов'язань. Визначається зрівноваженістю активів і пасивів балансу банку, а також ступенем відповідності термінів розміщення активів і залучення банком пасивів» [3].
О. І. Лаврушин	«Банк вважається ліквідним, якщо суми грошових коштів, котрі банк має можливість швидко реалізувати з інших джерел, забезпечують своєчасне виконання його зобов'язань за пасивом» [4].
М. А. Поморина	«Ліквідність – це спроможність банку виконувати свої поточні фінансові зобов'язання» [5].
А. М. Герасимович	«Ліквідність банку — це його здатність своєчасно та в повному обсязі задовольняти невідкладні потреби у грошових коштах»
П. Роуз	«Банк вважається ліквідним, якщо він має доступ до коштів, які можуть бути залучені за розумною ціною і саме в той момент, коли вони необхідні» [6].
К. Гронер	«Ліквідність – це здатність одержати готівку в будь-який час та з незначними витратами» [7].
Інструкція «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні»	«Ліквідність банку – це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання кредитів, інші витрати)» [8].

Додаток Б

Таблиця Б.1 – Джерела формування та напрямки використання ліквідних коштів банку

Попит на ліквідні кошти	Пропозиція ліквідних коштів
Зняття клієнтами коштів з рахунків (необхідно кожного дня оцінювати можливі об'єми списання клієнтських платежів) Отримання заявок від клієнтів на отримання кредитів. Настання строків платежів по вексям та сертифікатам. Настання строків погашення міжбанківських кредитів. Сплата податків, дивідендів тощо.	Вкладні та депозитні кошти клієнтів. Погашення міжбанківських кредитів. Погашення клієнтами раніше отриманих кредитів. Погашення державних цінних паперів. Продаж активів. Надходження відсотків за наданими кредитами. Надходження доходів за іншими операціями. Отримання міжбанківських кредитів.

Додаток В

Рисунок В1 – Економічні нормативи, встановлені Національним банком України, які є обов'язковими до виконання [34]

Додаток Г

Таблиця Г1 – Динаміка дотримання банками України економічних нормативів НБУ за 2006-2011 рр. [34]

Нормативи		Роки					
		2006	2007	2008	2009	2010	2011
1	2	3	4	5	6	7	8
Н1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (тис. грн.)	41148342	72264704	123065598	135802128	160896945	173577562
Н2	Норматив адекватності регулятивного капіталу/ платоспроможності (не менше 10 відсотків)	14,19	13,92	14,03	18,08	20,83	18,51
Н3	Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (не менше 9)	9,34	8,91	11,82	13,91	14,57	14,82
Н4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20%)	56,73	53,6	62,38	64,45	58,8	58,43
Н5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40%)	70,19	75,31	75,16	72,9	77,33	73,33

Продовження таблиці Г1

Н6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60%)	37,83	39,93	32,99	35,88	91,19	93,97
Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 відсотків)	21,45	22,56	23,04	21,56	21,04	21,62
Н8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	191,44	171,06	187,36	169,21	161,2	163,52
Н9	Норматив максимального розміру кредитів. гарантій та поручительств. наданих одному інсайдеру (не більше 5 відсотків)	1,97	2,01	1,66	0,93	0,81	0,52
Н10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів. гарантій та поручительств. наданих інсайдерам (не більше 30 відсотків)	5,86	6,84	5,76	3,31	2,25	2,38

Продовження таблиці Г1

Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 відсотків)	0,68	0,58	0,22	0,07	0,05	0,06
Н12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 відсотків)	10,17	9,05	5,52	3,12	3,35	3,29